

به نام خداوند جان و خرد

احزاب سیاسی ایران

کامیابی‌ها

و

ناکامی‌ها

(سالهای ۱۳۲۲ - ۱۳۲۰ خورشیدی)

مؤلف:

محمود اصغری

انتشارات کدیور

سرشناسه : اصغری، محمود، ۱۳۳۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : احزاب سیاسی ایران کامیابی‌ها و ناکامی‌ها (سالهای ۱۳۳۲-۱۳۲۰)
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۷۰-۹۵-۱
 مشخصات نشر : رشت: کدیور، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۲۸۰ ص.
 وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
 موضوع : احزاب سیاسی - ایران
 موضوع : ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۳۲۰-۱۳۳۲
 رده بندی کنگره : DSR ۱۵۰۴/۵/الف ۸ ۱۳۱۴
 رده بندی دیویی : ۹۵۰/۰۲۴۰۲۲ - ۲۳۶۱ (عنوان)
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۵۵۴۶۳۲

عنوان: احزاب سیاسی ایران، کامیابی‌ها و ناکامی‌ها
 مولف: محمود اصغری
 ناشر: انتشارات کدیور
 نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵
 چاپخانه: نسیم
 تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
 قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به نویسنده می‌باشد

تماس: ۰۹۱۲۴۲۶۲۷۱۴

www.parsi-book.ir

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱۳
فصل اول - شناخت احزاب سیاسی (۱)	۱۷
بخش اول - تاریخچه پیدایش احزاب سیاسی	۱۸
بخش دوم - تگرش‌های گوناگون در مورد پیدایش احزاب سیاسی	۲۲
بخش سوم - تعاریف گوناگون از حزب	۲۵
بخش چهارم - اهداف تشکیل احزاب سیاسی	۲۷
پانویشت‌ها و توضیحات فصل اول	۳۵
فصل دوم - شناخت احزاب سیاسی (۲)	۳۹
بخش اول - عوامل مؤثر در تشکیل احزاب سیاسی	۴۰
بخش دوم - انواع مختلف حزب	۴۵
بخش سوم - نظام‌های حزبی	۵۱
بخش چهارم - ساختار احزاب	۵۵
پانویشت‌ها و توضیحات فصل دوم	۵۸
فصل سوم - تاریخچه حزب‌گرایی در ایران (از آغاز پیدایش تا سال ۱۳۲۰ خورشیدی)	۶۱
بخش اول - وضعیت تشکل سیاسی در اعصار گذشته (بیان چند نمونه)	۶۲
بخش دوم - وضعیت تشکل سیاسی، قبل از انقلاب مشروطیت ایران	۶۴
الف - فراماسونری (فراموشخانه)	۶۴
ب - جامع آدمیت	۶۵
ج - انجمن اخوت	۶۶
د - انجمن اصلاح خواهان	۶۸

- ر - انجمن‌های محلی و ملی (بیان دو نمونه)..... ۶۸
- ۱- انجمن ملی ۶۹
- ۲- کمیته ستار ۷۰
- بخش سوم - انقلاب مشروطیت ایران و حزب‌گرایی (سالهای ۱۲۸۵-۱۳۲۰ خورشیدی)
- ۷۱

الف - حزب‌گرایی از استقرار رژیم مشروطه تا فروپاشی سلسله قاجاریه

- (۱۲۸۵-۱۳۰۴) ۷۲
- ۱- حزب‌گرایی - اولین دوره مجلس شورای ملی (۱۲۸۷-۱۲۸۵) ۷۲
- ۲- حزب‌گرایی - دومین دوره مجلس شورای ملی (۱۲۸۹-۱۲۸۸) ۷۲
- ۱/۱ - حزب دموکرات عامیون ۷۳
- ۲/۲ - حزب جنداعیون اعتدالیون ۷۵
- ۲/۳ - حزب اعماعین اتحادیون ۷۶
- ۲/۴ - حزب اصدرحیون عامیون ۷۷
- ۲/۵ - حزب داشناک‌سین ۷۷
- ۲/۶ - احزاب «اتفاق و ترقی» و «ترقی‌خواهان» ۷۷
- ۳- حزب‌گرایی - سومین دوره مجلس شورای ملی (۱۲۹۴-۱۲۹۳) ۷۷
- ۴- حزب‌گرایی - چهارمین و پنجمین دوره مجلس شورای ملی (۱۳۰۴-۱۳۰۰) ۸۰
- ب - حزب‌گرایی از بدو سلطنت رضاشاه تا شهریور ۱۳۰۱ (۱۳۲۰-۱۳۰۴) ۸۱
- بخش چهارم - جریانان سیاسی «سوسیال دموکراسی» و «مؤن‌ست» از مشروطه تا شهریور ۱۳۲۰ (۱۳۲۰-۱۲۸۵) ۸۳
- پانوشته‌ها و توضیحات فصل سوم ۸۶

فصل چهارم - ایران در بستر اوضاع سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی (۱۳۳۲-۱۳۲۰)

- (۱۳۲۰) ۹۱
- بخش اول - اوضاع سیاسی ۹۲
- الف - اشغال ایران توسط قوی متفقین ۹۲
- ب - بحران جانشینی و مسئله دیکتاتوری ۹۵

- ج- نقش کابینه محمدعلی فروغی (کابینه محلل) ۹۷
- د- اشاره‌ای گذرا به سایر رویدادهای سیاسی ۹۸
- بخش دوم - اوضاع اجتماعی - اقتصادی ۹۹
- بخش سوم - ماهیت فرهنگی جامعه ایران ۱۰۵
- الف- فرهنگ مذهبی ۱۰۵
- ب- روشنفکران ۱۰۷
- ۱- روشنفکران سنتی ۱۰۷
- ۲- روشنفکران جدید ۱۰۸
- بخش چهارم - مشی و شعارات (رکن چهارم مشروطیت) ۱۱۰
- پانویست ها و توضیحات فصل چهارم ۱۱۶
- فصل پنجم - هرم قدرت در دین شاه - جامعه‌شناسی سیاسی ایران ۱۱۹
- الف- قدرت در ابعاد نظری و عملی ۱۲۰
- ب- حقوق ملت و بازتاب آن در قانون اساسی مشروطیت ۱۲۰
- ج - جایگاه «شاه» در ساختار فرهنگ سیاسی ایران (سنت‌های سیاسی) ۱۲۳
- د - «شاه» در رأس هرم قدرت ۱۲۶
- ر- کابینه (هیئت دولت) ۱۳۱
- و- پارلمان (مجلس شورای ملی - مجلس سنا) ۱۳۴
- ه- ارتش شاهنشاهی (قوای مسلح) ۱۳۸
- پانویست‌ها و توضیحات فصل پنجم ۱۴۰
- فصل ششم - احزاب سیاسی ایران (۱۳۳۲-۱۳۲۰) ۱۴۳
- بخش اول - شرح اجمالی حزب‌گرایی - گرایش‌های فکری - سیاسی ۱۴۴
- بخش دوم - حرکات و تشکیلات سیاسی - گرایش اسلامی ۱۴۹
- الف- روحانیت و مبارزات سیاسی ۱۵۰
- ب- جمعیت فدائیان اسلام ۱۵۴
- بخش سوم - حزب‌گرایی - گرایش ناسیونالیستی (ملی‌گرایی) ۱۵۷

- ۱- حزب میهن پرستان ۱۵۹
- ۲- حزب میهن ۱۶۰
- ۳- حزب ایران ۱۶۱
- ۴- حزب وحدت ایران ۱۶۸
- ۵- حزب پان ایرانیست ۱۷۰
- ۶- حزب ملت ایران ۱۷۰
- ۷- حزب مردم ایران ۱۷۱
- ۸- حزب زحمت کشان ملت ایران ۱۷۲
- ۹- حزب (باهماد) آزادگان ۱۷۹
- ۱۰- جبهه ملی (آمیخته از احزاب) ۱۸۱
- بخش چهارم - حزب خراسان - گرایش مارکسیستی (کمونیستی) ۱۹۶
- ۱- حزب توده ایران ۱۹۷
- ۲- حزب سوسیالیست جدید ایران ۲۱۱
- ۳- فرقه دموکرات آذربایجان ۲۱۲
- ۴- فرقه دموکرات (کومله) کردستان ۲۱۸
- بخش پنجم - حزب گرایی - گرایش سوسیال دموکرات ۲۲۰
- ۱- حزب «نیروی سوم» ۲۲۰
- ۲- جمعیت رهایی کار و اندیشه ۲۲۲
- بخش ششم - احزاب «شخصی»، «مقطعی»، «موقت» ۲۲۴
- ۱- احزاب «عدالت» و «کبود» ۲۲۵
- ۲- حزب اراده ملی (وطن) ۲۲۵
- ۳- حزب سومکا (سوسیالیزم ملی کارگران ایران) ۲۲۶
- ۴- حزب همراهان سوسیالیست ۲۲۷
- ۵- حزب جنگل ۲۲۸
- ۶- حزب آریا ۲۲۸
- ۷- حزب دمکرات ایران ۲۲۹
- پانویشت‌ها و توضیحات فصل ششم ۲۳۱

فصل هفتم - عوامل داخلی و خارجی تأثیرگذار در ناکامی و فروپاشی احزاب سیاسی

ایران ۲۴۳

بخش اول - تأثیر عوامل داخلی (ساختارهای سیاسی - فرهنگی - اجتماعی) در

ناکامی و فروپاشی احزاب سیاسی ۲۴۴

الف - دیدگاه سطحی نگر (شکل گرا) ۳۴۵

ب- دیدگاه ژرفانگر (ساختارگرا) ۲۴۷

بخش دوم - تأثیر عوامل خارجی (سلطه و نفوذ قدرت‌های بیگانه) در ناکامی و

فروپاشی احزاب سیاسی ۲۵۹

الف - زمینه‌های رسالت بیگانگان در ایران ۲۶۰

ب- روند رقابت‌های روس و انگلیس در ایران ۲۶۰

ج- اندیشه توسل به «ببر و سهم» و نقش «آلمان» و «آمریکا» ۲۶۱

د- تأثیر نفوذ و سلطه بیگانگان در ایجاد ثبات و بی‌ثباتی سیاسی در ایران - بیان

دو نمونه تاریخی ۲۶۳

س- دولت‌های بیگانه و احزاب سیاسی ایران ۲۶۴

پانویس‌ها و توضیحات فصل هفتم ۲۶۶

واپسین سخن ۲۶۸

کتابنامه ۲۷۱

بنام خداوند جان و خرد

«برای درخت، آزادی آن نیست که خود را از
جبر خاک رها سازد.

فقط با درک رابطه ناگسستی‌یی که آن دورا به
هم پیوند می‌دهد، می‌توان راه آزادی درخت را
بیاری همان خاک هموار ساخت.»

راینولد رانات تاگور (۱۸۶۱-۱۹۴۱)

مقدمه:

از آنجائیکه یکی از شاخص‌های مهم در تعیین میزان توسعه و توسعه‌نیافتگی سیاسی در جامعه، وجود احزاب، و پویایی و فعالیت‌های سیاسی و قانونی آن‌ها است و با توجه به اینکه اصولاً احزاب سیاسی برای تشکل دادن به آرمان‌های اجتماعی-سیاسی مردم و تعدیل قدرت در جامعه و تأمین آزادی‌های فردی و اجتماعی تشکیل می‌گردند. برآن شدم، جایگاه احزاب در جامعه ایران، سال‌های ۱۳۳۲-۱۳۲۰ خورشیدی را مورد بررسی قرار داده و عوامل مؤثر در کامیابی یا ناکامی آنها را تجزیه و تحلیل نمایم.

به منظور جمع‌آوری منابع مورد استناد، روش کتابخانه‌ای بعنوان بهترین روش جمع‌آوری اطلاعات انتخاب و در حد توان از سازمان‌های پژوهش و آرشیو سازمان‌ها نیز استفاده شده است.

در پیوند با دستیابی به منابع قابل استناد، ذکر چند نکته ضروری بنظر می‌رسد:

- ۱- پژوهش‌های زیادی در پیوند با مطالعه موردی احزاب سیاسی ایران صورت نگرفته است.
- ۲- مطالبی که در مورد احزاب ایران وجود دارد بطور پراکنده در کتب گوناگون و غالباً نارسا می‌باشد.

۳- کتاب‌هایی هم که به موضوع احزاب سیاسی ایران پرداخته‌اند عمدتاً از اغراض سیاسی و

ایدئولوژیکی تأثیر پذیرفته‌اند.

۴- یکی از منابع بسیار مهم برای بدست آوردن اطلاعات مستند در مورد احزاب، مدارک و مجلات و روزنامه‌های قدیمی می‌باشد که آن هم بدلیل عدم تجهیز و طبقه‌بندی اصولی آرشیو کتابخانه‌های ایران، بسادگی قابل دسترسی نیستند.

مباحث مطروحه در کتاب حاضر علاوه بر «مقدمه» در هفت فصل تنظیم گردیده است: فصول اول و دوم، به تاریخچه، سازمان، اهداف و عملکرد احزاب می‌پردازد تا خواننده با پدیده سیاسی حزب‌گرایی به اجمال آشنا شود.

فصل سوم، تاریخچه پیدایش احزاب سیاسی در ایران را از آغاز تا سال ۱۳۲۰ خورشیدی (مبداء تاریخ پژوهش) از نظر خواننده می‌گذراند تا پیش‌زمینه‌ای در ارتباط با موضوع تحقیق در ذهن خواننده ایجاد گردد.

فصل چهارم، اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی ایران را بعنوان بستر و زمینه داخلی رشد احزاب مورد بررسی قرار داده است.

فصل پنجم، ساخت قدرت در ایران، براساس جامعه‌شناسی سیاسی مورد توجه قرار داده تا خواننده، قدرت را بدور از چارچوب‌های قانون‌آسی، بگونه‌ای عریان مشاهده کند.

فصل ششم، احزاب سیاسی ایران را با گرایش‌های «اسلامی» و «ناسیونالیستی» و «کمونیستی» و «سوسیال دموکراسی» مورد بررسی قرار داده، در بخشی نیز احزاب «موقت یا مقطعی» را معرفی نموده است.

در این فصل «حزب توده ایران» و «حزب ایران» و «جبهه ملی» که در تحولات سیاسی، اجتماعی سال‌های ۳۲-۱۳۲۰ به نحو بارزی حضور فعالانه داشته‌اند، بیشتر از سایر احزاب مورد توجه و بررسی قرار داده شده است.

فصل هفتم، علل ناکامی و ناکارآمدی احزاب سیاسی ایران را در ابعاد شکلی و ساختاری مورد بررسی قرار داده و ضمن تأکید اساسی بر ساختارهای داخلی، قدرت‌های سلطه‌گر بیگانه را نیز از نظر دور نداشته است.

خواننده در این فصل در می‌یابد که جامعه ایران با زخم‌های عمیق توسعه‌نیافتگی سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، بی‌تردید نمی‌تواند پدیده سیاسی حزب‌گرایی را بگونه‌ای موفقیت‌آمیز تجربه نماید.

کتاب حاضر با درج نتیجه بحث بطور اجمال پایان می‌یابد.

ضروری است نظر خوانندگان عزیز را به نکات زیر جلب نمایم:

۱- مطالبی که در این کتاب مورد بحث قرار گرفته، مروری بر وقایع سال‌های ۳۲-۱۳۲۰ خورشیدی بوده و بدین لحاظ شایسته است، شرایط سیاسی - اجتماعی آن زمان (ظرف زمانی پژوهش) مد نظر قرار گیرد.

۲- هدف از نگارش این کتاب، تنها بیان تاریخچه احزاب سیاسی ایران و چگونگی عملکرد آنها نیست - گاهی تا حدودی به آن پرداخته شده است - بلکه موضوع در ابعاد جامعه‌شناختی سیاسی و رفتارشناسی جامعه ایران مورد ارزیابی قرار گرفته است.

۳- بسیاری از مسائل مزبور در این پژوهش، در ابعاد عمیق‌تری قابل بحث است، لیکن به جهت محدودیت‌ها (از نظر منابع مورد مطالعه و زمان پژوهش) در حال حاضر چنین امکانی حاصل نگردید. امیدوار است که در فرصت مساعد باین مهم پرداخته شود.

۴- قابل ذکر است، بلحاظ رعایت نظام در تعیین مطالب و ایجاد انجسام فکری لازم برای خواننده، در خاتمه هر فصل به پانویست اشاره شده و مناسنامه کامل منابع مورد استفاده در کتابنامه آمده است.

در پایان با آرزوی سربلندی ایران عزیز و بهروزی ملت فرهنگ مدار ایران، از همه عزیزانی که از راهنمایی‌ها و یاری‌شان برخوردار بوده و خواهم بود و از مدیر مكرم انتشارات کدیور که مسئولیت و مدیریت پیشبرد نشر این کتاب را به شایستگی بر عهده داشته‌اند صمیمانه سپاسگذاری می‌کنم.

چو ایران نباشد تن زنده

با مهر و احترام - محمود اصغری

لاهیجان - سال ۱۳۹۴ خورشیدی